

UVODNA BESEDA

Ralf Čeplak Mencin, Mojca Račič

13

Slovenski etnografski muzej v letošnjem letu praznuje svojo 90-letnico delovanja. Praznovanju obletnice se pridružujemo tudi s praznično številko revije Etnolog. Praznična je že po svoji zunanosti, tokrat nekoliko bolj pisani, okrašeni z vzorci s predmetov iz zakladnice SEM.

Praznična je tudi zato, ker smo tematski del znanstvenih prispevkov namenili **praznikom in praznovanjem**. Tema je aktualna in zanimiva. Želeli smo razprave, ki obravnavajo praznike in praznovanja kot sodobne fenomene (na osebni, družinski, lokalni, državni in mednarodni ravni ter poustvarjene oblike praznovanj), kot tudi obravnave in izkušnje preteklosti na različnih področjih načina življenja v slovenskem in mednarodnem prostoru.

Cliford Geertz v svoji knjigi *The interpretation of Cultures* (1973) pravi "da ljudje praznujemo rojstne dni, človeštvo pa ne", saj je praznovanje tako staro kot človeštvo samo, oz. je konstitutivni del kulture. A ne praznujemo le dni posebnega pomena v življenju posameznika ali skupnosti, temveč tudi institucij – muzejev. Kot omenja *Slovenski etnološki leksikon* (2007), s tem poudarjamo *identiteto*.

Tematski del znanstvenih prispevkov uvede **Saša Poljak Istenič** v razpravi *Družbeno ustvarjanje praznikov: med dediščino, identiteto in trajnostnim razvojem*, ki se prek analize lokalnih praznikov na Jančah pri Ljubljani posveča procesom družbenega ustvarjanja praznikov in poustvarjanja tradicionalnih ritualnih praks na lokalni ravni. Na podeželju so prazniki večinoma povezani z nekdanjimi kmečkimi opravili, sadovi in menjavo letnih časov. Ritualne prakse, ki so nekdaj povezovalе skupnost ali so imele magični pomen, v današnji poustvarjeni obliki, prazniku, postajajo kulturna dediščina, ki vpliva na občutja pripadnosti in povezovanje prebivalcev ter ima precejšen ekonomski učinek. Hkrati prazniki lahko spodbujajo kulturno ustvarjalnost, razvijajo ekološko zavest in podpirajo razvoj podeželja v skladu z načeli trajnostnega razvoja.

Članek **Marjete Pisk** *Praznovanja 'abrahama' in drugih okroglih obletnic* obravnava etiologijo razmaha praznovanj osebnih praznikov – predvsem petdesete in drugih okroglih obletnic rojstva – v zadnjih desetletjih 20. stoletja. Pri tem je posebne pozornosti deležna vloga personificiranega 'Abrahama' ter njena povezava s popestritvenim programom (narodno-)zabavnih zasedb. V nadaljevanju so izpostavljeni različni vidiki in pogledi na postavljanje rojstnodnevnih mlajev ter njihove tradicionalne vloge.

Prispevek **Ralfa Čeplaka Mencina** *Etnografski muzej – prostor praznovanja ranljivih skupin* obravnava (etnografske) muzeje, ki se v zadnjih tridesetih letih reorganizirajo oziroma preoblikujejo v institucije, ki svoj prostor odpirajo različnim javnostim ter družbenim in političnim problemom. Na te spremembe vplivajo kritične analize družbe, aktivisti za človekove pravice, vse večja finančna kriza, demokratizacija ter številni konkurenčni mediji in ustanove. Alternativna oblika muzejskega dela so festivali – praznovanja, ki predstavljajo privlačen način komunikacije muzeja s publiko na različnih ravneh, zapostavljenim ustvarjalcem pa omogočajo aktivno vlogo v načrtovanju in realizaciji raznolike muzejske ponudbe, ki se lahko istočasno odvija na različnih lokacijah.

Marija Mojca Terčelj nas v prispevku *Kontinuiteta simbola – Obred rodovitnosti treh Devic iz Copoye v Mehiki* preseli prek Atlantskega oceana v drug kulturni prostor, ki skozi zgodovinsko prizmo ekonomskih in političnih sprememb kaže na dejstvo zgodovinske dinamike in univerzalnosti simbolike. Praznovanje treh Devic iz Copoye je zgodovinsko vezano na kolonialno institucijo staroselskih bratovščin (*cofradías índias*) Nove Španije, sistem njenih verskih služb (*el sistema de los cargos religiosos*) in marijanski kult. V njem se vidno zrealijo tudi sestavine predhodne institucije *cowiná* in obredja rodovitnosti. Praznovanje se danes nadaljuje v sodobni instituciji majordomije iz Tuxtla Gutiérreza in priča o simbolni kontinuiteti in socialno-religiozni prilagodljivosti lokalnega staroselskega prebivalstva Soke na mnogotere ekonomske, politične in socialne spremembe.

Tudi **Miha Poredoš** v svojem članku *Fiesta de Mamacha Cocharcas: Darovanje in vzajemnost med marijanskim praznovanjem Device Kočarkanske v Sapallangi v Peruju* ostaja na drugi strani oceana. Praznovanje vaške zaščitnice Device Kočarkanske v Sapallangi predstavlja najpomembnejše dni koledarskega leta v vasi in se je iz Bolivije preko trgovskih poti preneslo v Peru. Nadomestilo je predkolonialno spomladansko praznovanje boginje plodnosti *Coya Raymi*. Prebivalci vasi z različnimi zadolžitvami med praznovanjem skrbijo za ohranjanje in obnavljanje vzajemnosti med Devico in skupnostjo. Uspešno sodelovanje pri praznovanju krepí vezi med posamezniki in skupnostjo, ustvarja in potrjuje njihove družbene statuse in etnično identiteto. Pri tem je nujno potrebna distribucija bogastva in obilja, ki se najbolj vidno manifestira skozi folklorne plese. Ta način darovanja in češčenja Device Marije omogoči nov cikel akumuliranja materialnega bogastva, ustvarja občutek vzajemnosti in povezanosti ter ohranja in obnavlja kolektivni spomin skupnosti.

Petra Žišt nas v prispevku *Praznovanje raznolikosti in enotnosti na Reunionu – Prisotnost dveh diskurzov* popelje v družbeni prostor Reuniona, otoka v Indijskem oceanu, ki je danes francoski departma in regija in se je oblikoval ob številnih migracijskih valovih iz Afrike, Azije in Evrope, ki so v družbeno-zgodovinskem kontekstu francoskega kolonializma združevali ljudi različnih kulturnih in družbenih okolij. Vsi ti pojavi interakcij med različnimi skupinami, akulturacije, sposojanj, prilagajanj in zavračanj so v okviru kolonialne družbe porodili kreolsko družbo. Danes smo priča dvema različnima identitetnima diskurzoma: prvi se opira na zgodovino in različne izvore prebivalstva ter temelji na kulturni pluralnosti ali multikulturalizmu, drugi pa je diskurz o kreolskosti, ki služi združevalno v odnosu do vseh Nereuniončanov in velja kot sinonim za reunionsko. Ta namreč skuša posplošiti identitetno vprašanje na otoku na celotno prebivalstvo. Kaže se v opredeljevanju “kreolskega” jezika, glasbe, hrane ipd. pa tudi v uvedbi novih praznikov, ustanavljanju muzejev in programih kulturne

---

politike. Ob teh dveh diskurzih ali identitetnih pozicijah je običajno prisoten še star kolonialni diskurz, ki prek asimilacijskih modelov potiska v ospredje francoskost.

Maja Dolinar v svojem prispevku *Pomen žrtvovanja živali: praznovanje Eid-Al-Adha na primeru iz mesta Meknes v severnem Maroku* obravnava arabski prostor. Eid-Al-Adha ali nam bolj znano poimenovanje kurban bajram je muslimanski praznik, ki se praznuje ob koncu vsakoletnega romanja (hadž) v Meko. Obeležuje Abrahamovo pripravljenost žrtvovati svojega prvorojenega sina Ismaila kot izraz pripadnosti bogu, kar muslimani obeležujejo z molitvami in obrednim žrtvovanjem živali, zato se imenuje tudi praznik žrtvovanja. Prispevek je sestavljen iz etnografskega opisa doživljanja praznika pri maroški družini in izpostavlja pomen žrtvovanja živali za muslimane v sodobnem Maroku.

Drugi del znanstvenih člankov pa so raznoliki prispevki, ki kažejo na izjemno široko polje, ki ga obravnava etnologija – kulturna antropologija.

Mirjam Milharčič Hladnik v razpravi *Aktualnost raziskovanja in proučevanja migrantskega dela žensk v kontekstu aleksandrinstva* (razprava ob knjigi Daše Koprivec *Dediščina aleksandrinsk in spomini njihovih potomcev*) oriše kontekst aktualnega raziskovanja ženskih migracij in skrbstvenega dela kot novodobnega fenomena razvitih družb, kjer naj bi po splošnih pričakovanjih že pred časom izginil. Knjigo Daše Koprivec o aleksandrinskah umesti v širši evropski in globalni trend raziskovanja, ki razkriva pretekle in sodobne oblike ženskega plačanega skrbstvenega dela. Delo in s tem povezana migracija žensk sta bila vedno vraščena v družbeno predpisano normativiko spolnih vlog in posledično v nacionalno imaginacijo. Kot dokazuje avtorica, je prav zato aleksandrinstvo v Sloveniji posebej aktualna tema. Pomembne pa so tudi subjektivne izkušnje žensk migrantk in njihovih potomcev, ki jih končno naredijo slišne prav takšne raziskave, kot jo je objavila Daša Koprivec.

Gorazd Makarovič v razpravi *O pomenih besednih pozdravov* obravnava pojem, funkcionalnosti, vrste in pomene besednih pozdravov v različnih družbah in na Slovenskem. Pozdravi so zelo stare, najbolj vsakdanje in frekventirane kulturne prvine, ki imajo v različnih družbah in časih lahko različne, čeprav skoraj vedno pozitivno naravnane pomene. Njihova temeljna družbena funkcija je ustaljevanje dobrih medčloveških odnosov; nasprotje pozdravov so zmerljivke in žaljivke. Besedni pozdravi so najštevilnejši, mnogo več jih je kot jezikov in njihovih sprememb. Besedni pozdravi so dostikrat prenašani ali posredovani v pisnih sporočilih. Načini in vrste pozdravov in odzdravov izražajo družbeni odnos pozdravljalca in pozdravljenca, nekateri pozdravi poudarjeno izražajo pripadnost politični, nazorski, verski, poklicni, društveni ali drugi formalni ali neformalni skupnosti, stanu, okolju ali gibanju. Pozdravi na Slovenskem so kulturne različice in inačice evropske kulture.

Članek **Jakoba Fišerja** *Muslimansko prebivalstvo Sandžaka: primerjalna študija nacionalne identifikacije v Srbiji in Črni gori* obravnava vprašanje nacionalne identifikacije pri muslimanskem prebivalstvu v Sandžaku. Osredotoča se na primerjalno analizo tovrstne identifikacije med prebivalstvom v srbskem in črnogorskem delu te regije. Osrednji del analize temelji na rezultatih terenske raziskave v Sandžaku, ki je bila izvedena med marcem in majem 2012. V tej analizi so bile razlike med državama jasno zaznane, zato v drugem delu članka sledi poskus njihove teoretske razlage. Na ta način je vprašanje nacionalnih identitet v Sandžaku obravnavano tudi znotraj širše tematike razvoja nacionalnih identitet nasploh.

V članku **Marka Freliha** in **Vesne Podržaj** *Pomen afriških palic na primerih iz zbirke Slovenskega etnografskega muzeja* je predstavljenih šest do sedaj

neobjavljenih palic iz afriške zbirke Slovenskega etnografskega muzeja. Prispevek je osredotočen predvsem na dogonske obredne palice iz Malija. Članek obravnava pojav in razvoj palic vse od starega Egipta, Mezopotamije, Etrurije, Grčije pa do zgodnjekrščanske Irske ter medkulturno povezavo s palicami iz afriške zbirke Slovenskega etnografskega muzeja. Raziskava je bila narejena na podlagi zapisov, ikonografije in arheoloških najdb. Preučevanje tovrstnih palic je pomembno, saj so imele v starih kulturah, ponekod v Afriki vse do danes, družbeno in versko vlogo, v Evropi pa so pozabljene, z izjemo uporabe v krščanskih obredih in ob kronanju monarhov.

V članku **Nene Židov Slovenski duhovniki – homeopati v 19. in na začetku 20. stoletja** pa so predstavljeni slovenski duhovniki, ki so se v 19. in na začetku 20. stoletja ukvarjali s homeopatijo. Njihovo delovanje je bilo zelo pomembno predvsem na podeželju, kjer je bilo premalo zdravnikov, pa še ti so bili za kmečko prebivalstvo preveč oddaljeni in predragi, medtem ko so duhovniki zdravili brezplačno. Za lajšanje lastnih tegob kot tudi za zdravljenje domorodnih ljudstev so s pridom uporabljali homeopatijo tudi nekateri slovenski misijonarji.

Letošnje praznično leto smo še dodatno obeležili s posebnim sklopom **SEM že 90 let**. Uvede ga direktorica SEM **Bojana Rogelj Škafar**, ki najprej oriše zgodovino delovanja našega muzeja in njegovo usmeritev v prihodnje, predvsem pa predstavi izzive, s katerimi se soočamo kot sodobna muzejska ustanova v današnjem času. Sledi kratek izbor najpomembnejših dogodkov, s katerimi smo čez vse leto delovno slavili našo obletnico. Dva sta še posebej zaznamovala jubilejno leto 2013: osrednja letošnja razstava SEM kustosinje **Polone Sketelj Vrata: prostorski in simbolni prehodi**, ki jo je francoski etnolog Pascal Dibie (Ethnologie de la porte) označil kot edinstveno na svetu, in umetniški film Mihe Vipotnika **Čas alikvotnih delcev**. Praznični dodatek zaključujemo z malo drugačno podobo dogajanja v muzeju nekoč in danes – s kratkimi zapisi, utrinki, spomini in kritičnimi razmišljanji kolegic etnologinj in kolegov etnologov ter drugih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki so bili ali so še tako ali drugače povezani z delovanjem našega muzeja. Našemu vabilu so se odzvali **Ingrid Slavec Gradišnik, Boris Kuhar, Inja Smerdel, Vito Hazler, Marjetka Golež Kaučič, Andreja Brancelj Bednaršek, Anja Serec Hodžar, Vladimir Bocev, Klaus Beitl, Margot Schindler, Verena Perko** in **Marjeta Mikuš**.

Tudi letošnje **Etnomuzejske** strani so na nek način praznične, saj enako kot v predhodnih letih odsevajo pestro dogajanje v našem muzeju in v nekaterih drugih slovenskih muzejih. **Nadja Valentinčič Furlan** izčrpno ovrednoti dvosmerno komunikacijo na stalni razstavi SEM *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*, ki jo omogoča in sproža avdiovizualno gradivo. **Andrej Dular** in **Marko Frelj** predstavita dve razstavi, ki sta skoraj sočasno nastali na dveh različnih lokacijah na osnovi gradiva iz fotografske zapuščine Petra Nagliča. **Janja Žagar** pa oriše še dve izmed številnih študentskih razstav, ki nastajajo v sodelovanju s SEM. **Tita Porenta** piše o fotografski razstavi o Sintih Mestnega muzeja Radovljica, ki je gostovala tudi v SEM, **Jana Mlakar Adamič** iz Zasavskega muzeja Trbovlje pa o razstavi *Decembrski trije*, ki se vsebinsko lepo vključuje v

---

praznično številko Etnologa. **Miha Špiček**, soavtor razstave o Petru Nagliču, se s predstavitevijo digitalizacije Nagličevega fotografskega gradiva navezuje na prispevek Andreja Dularja o sami razstavi. Drugi prispevek v zvezi z novimi pridobitvami SEM je članek **Andreja Dularja** o donaciji družine mesarja Josipa Rozmana iz Ljubljane. V podrazdelku *Poročila* **Jana Rošker** osvetli pomen monografije Ralfa Čeplaka Mencina *V deželi nebesnega zmaja: 350 let stikov s Kitajsko* za slovenski in mednarodni prostor, **Anja Jerin** poroča o delu Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine, **Nadja Valentinčič Furlan** o projektu *Tematska pot Na svoji zemlji*, **Nina Zdravič Polič** o podelitvi nagrade ICOM Slovenija za mednarodno prepoznavne projekte za razstavo *Orinoco*, **Bojana Rogelj Škafar** pa kot gostiteljica o letošnjem srečanju direktorjev evropskih etnografskih muzejev. Etnomuzejske strani zaključujejo trije prispevki, ki zaokrožujejo pestro dogajanje v SEM v preteklem letu s pregledom razstav in ostalih dogodkov ter z bogato bibliografsko bero sodelavk in sodelavcev SEM.

17

Upamo, da smo uspeli s to številko Etnologa pričarati vsaj del prazničnega vzdušja, v katerem je potekalo naše celoletno delo in praznovanje na Metelkovi 2 v Ljubljani. Naša vrata ostajajo odprta na stežaj še naprej vsem obiskovalcem pa tudi vsem dobrim, ustvarjalnim in plemenitim idejam. Enaka odprtost velja tudi za prihodnje številke naše revije.